

Megszemélyesítő konceptualizációk a látás, hallás és szaglás fogalmi tartományában

Egy kontrasztív empirikus vizsgálat eredményei

Galac Ádám

ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskola

Összefoglaló

A tanulmány a látás, hallás és szaglás fogalmi tartományát érintő megszemélyesítő konceptualizációkat vizsgálja a magyar és az angol nyelvben. Kezdeti kérdésfeltevése az, hogy milyen szerepet játszik a megszemélyesítés mint konceptuális metafora a három észlelési modalitás érzeteinek, illetve az érteket kiváltó ingereknek nyelvi konceptualizációjában. Az adatok a TenTen korpuszcsoport magyar és angol alkorpuszában végzett kulcsszavas keresésekből származnak, amelyek során 9 magyar és 9 angol kulcsszó összesen közel 7000 kontextuális előfordulását annotáltam manuálisan. Az elemzésben Dorst–Mulder–Steen (2011) osztályozását követve megkülönböztetem az újszerű, a konvencionizálódott, az alapbeállítású (default) és a metonimikus megszemélyesítéseket, de a vizsgálatot kiterjesztem a megelevenítésekre, továbbá a megszemélyesítésnek nem nevezhető, ámde közeli rokonságban álló konceptualizációkra is (aktív ágens, figuratív mozgás). Mindkét nyelvben a látás kulcsszavai eredményezték a legkevesebb megszemélyesítést; a hallás és szaglás a magyarban hasonló gyakoriságot mutat, az angolban azonban kiemelkedik a szaglás.

Kulcsszavak: megszemélyesítés, észlelés, figuratív nyelvhasználat, korpuszvizsgálat, látás, hallás, szaglás, konceptualizáció

1. Bevezetés

A jelen tanulmány egy korpuszvizsgálaton alapuló kutatást mutat be, amelynek tágabb kontextusa az észlelési tapasztalatok nyelvi konceptualizációjának és kulturális szerepének tanulmányozása a kognitív nyelvészet eszköztárával. A szagérzékelés témakörében végzett korábbi vizsgálataim arra a feltételezésre vezettek, hogy az olfaktív ingerek megszemélyesítő reprezentációja igen jellemzőnek mondható a nyugati nyelvekben és kultúrákban: relatíve nagy arányban találtam például olyan előfordulásokat, amelyekben egy agresszív szag megszállt egy területet, vagy egy bor illatát elegánsnak, megfontoltnak, magabiztosnak írták le (vö. Dignonnet 2016: 112–116; 2018a: 184–190; Kövecses 2019). Elsősorban ennek a hipotézisnek a validálására vagy cáfolására vállalkozott a jelen kutatás, amelyben a látás, hallás és szaglás fogalmi tartományában fellelhető megszemélyesítéseket hasonlítom össze egymással. A percepció élmények figuratív megjelenítésének vizsgálata azonban ennél jóval nagyobb távlatú eredményeket is ígér: ahogyan Dancygier–Sweetser

(2014: 27) rámutatott, a konceptuális metaforák kevésbé egy absztrakt fogalmi tartományt tesznek elérhetővé egy konkrétabb segítségével, sokkal inkább egy szubjektívet egy interszjektívebb által. Az észlelési tapasztalatoknak pedig meghatározó eleme a szubjektivitás, így gyakran figuratív konceptualizációkat kell alkalmaznunk, ha meg szeretnénk osztani őket egymással.

A tanulmány a következőképpen épül fel: először felvázolom a vizsgálat elméleti hátterét és központi célkitűzését. Ezt követően ismertetem az adatgyűjtés módját és az elemzési szempontokat, tematizálva a megszemélyesítés mint fogalmi metafora összetett voltát és hangsúlyozva a rokon konceptualizációk figyelembevételének szükségességét is. Ezután bemutatom a korpuszvizsgálat eredményeit: egy gyakorisági áttekintő táblázat mintázataira alapozva egyenként tárgyalom a megkülönböztetett szemantikai kategóriákat, különös figyelmet fordítva a használt kulcsszavakhoz és az észlelési modalitásokhoz köthető sajátosságokra, valamint a magyar és az angol nyelv közötti eltérésekre. Végül összegzem a vizsgálat tanulságait, és felvázolom a jövőbeli kutatási perspektívákat.

2. A kutatás elméleti kerete és célkitűzése

A kutatás a modern (kognitív) nyelvészet két kiemelkedő fontosságú kérdéskörét kapcsolja össze: az érzékelés nyelvi konceptualizációinak tanulmányozását és a figuratív nyelvhasználat vizsgálatát. Noha az észlelési tapasztalatok kifejezőmódjainak bemutatására törekvő nyelvészeti munkák már a 19. században is születtek (pl. Grimm 1848; Bechtel 1879; Wood 1899), az érzelmi és mentális folyamatok jelentős mértékben testesült, azaz a testi folyamatokban gyökerező voltának felismerése óta (vö. Johnson 1987; Lakoff–Johnson 1999; Bergen 2012; 2015; Yu 2015) az észlelés nyelvészeti szempontú vizsgálata is új lendületet kapott. Mélyreható összefüggések sejtettek fel a világ fizikai-biológiai érzékelése és ennek nyelvi, illetve kulturális leképeződése között, a hatásmechanizmusok feltárására irányuló törekvésekből pedig egy külön tudományág kezdett kialakulni: az észlelés nyelvésze (*sensory linguistics*, vö. Winter (2019); további bevezető és áttekintő jellegű művek még Majid–Levinson (2011); Majid et al. (2018); Baicchi–Digonnet–Sandford [szerk.] (2018); Digonnet [szerk.] (2018b); Speed et al. [szerk.] (2019); Bagli (2021); Jędrzejowski–Staniewski [szerk.] (2021)). A különböző érzékelési tapasztalatok és aktusok nyelvi kódoltságának és verbalizációs lehetőségeinek feltárása hosszabb távon annak megértéséhez járulhat hozzá, hogy a percepció milyen mértékben határozza meg nyelvünket és gondolkodásunkat, valamint nyelvi és szociokulturális hátterünk hogyan befolyásolhatja a különböző érzékekhez és érzetekhez való hozzáállásunkat.

A másik irányvonal, a figuratív nyelvhasználat kutatása összefonódik a nyelv kognitív szemléletű tanulmányozásának kezdetével. Alapját az a meglátás képezi, hogy a nyelvben is tetten érhető figurativitás alapján jellemzi gondolkodásunkat, a metaforák nem csupán stilisztikai eszközök, hanem betekintést nyújtanak az általánosabb szintű kognitív folyamatainkba (Lakoff–Johnson 1980). A konceptuális metafora két fogalom közötti leképezés, amelynek során „a forrástartománnyal kapcsolatos tudás a céltartománnyal kapcsolatos tudásra képeződik le” (Tolcsvai Nagy 2017: 257). A konceptuális metaforák közül pedig az egyik legalapvetőbb típus a megszemélyesítés (vö. Lakoff–Johnson 1980: 33), amely a gyermekek és

felnőttek számára írt (angol nyelvű) költészetet tanulmányozó MacKay felvetése szerint talán a prototipikus metaforának is tekinthető (MacKay 1986: 106).

Egyszerű definíciója szerint a megszemélyesítés egy emberi forrástartományból nem emberi céltartományba történő leképezés (Dorst–Mulder–Steen 2011: 176). Azonban, ahogyan a későbbiekben látni is fogjuk, ennél jóval összetettebb jelenségről van szó. Egyrészt gyakran „más figuratív eszközök álcája alatt jelenik meg” (MacKay 1986: 89),¹ másrészt különböző szinteken elemezhető – a nyelvi forma, a fogalmi szerkezet, a kommunikatív funkció, továbbá a kognitív megvalósulás és feldolgozás szintjén (vö. Dorst 2011: 132). Harmadrészt több szempontból is skaláris jellegű (vö. Simon 2018: 334, 340): a forrástartományt tekintve a tisztán emberi reprezentációk mellett a megszemélyesített entitás megjelenhet egyéb élőlényként (megelevenítés) vagy kevésbé konkrét módon egyszerűen aktív ágensként, de ugyanígy kontinuumot alkot a nyelvi konvencionalizáltság is. Ez utóbbi meghatározó szerepet játszik a perszonalifikációk fogalmi megvalósulásában, és ezzel összefüggésben azok szándékosságára is hatással lehet (vö. Dorst 2011: 126–128), hiszen egy erősen konvencionalizálódott kifejezés (pl. *makacs folt*) elvesztheti eredetileg metaforikus tartalmát, míg egy újszerű leképezést (pl. *örültek a fák*) sokkal inkább érzékelnek megszemélyesítésként a nyelvhasználók (vö. Dorst 2011; Dorst–Mulder–Steen 2011).²

Habár a konvencionalizáltság ennek megfelelően meghatározó tényező a talált megszemélyesítések elemzésében, a központi célkitűzés szempontjából mind a konvencionalizálódott, mind az újszerű kifejezések relevánsak. A jelen kutatás célja ugyanis mindenekelőtt annak feltárása, hogy ez a világszemléletünk emberközpontségéből adódóan rendkívül kézenfekvő, ugyanakkor nagyon hatékony és számos jelentésárnyalat kifejezésére alkalmas figuratív eszköz milyen szerepet játszik az észlelési tapasztalatok nyelvi (és így kulturális) konceptualizációjában. Ebből a szempontból pedig egyaránt érdekesek a mélyen gyökerező, rutinszerűen használt fordulatok és a kreatív, feltűnő megszemélyesítések is.

Az eredmények általánosíthatóságának növelése érdekében a jelenséget a hétköznapi nyelvben tanulmányozom, nem a költészetben vagy más speciális regiszterben. A nyelvi minta – magyar és angol – olyan kezdeti lépésnek tekinthető, amely az átláthatóságra törekszik, ugyanakkor a kontrasztív szempontokat is magában foglalja (és természetesen a jövőben bővíthető más nyelvekkel). A vizsgált észlelési modalitásokat illetően pedig a látás, hallás és szaglás hármására szorítkozom: legfőképp azért, mert ezek fiziológiailag sokkal könnyebben körbehatárolhatóak, mint a hagyományos „öt érzék” modell miatt a teljességérzetünknek hiányzó ízlelés és tapintás.³

¹ A szerző fordítása. Az eredeti idézet: „(the hypothesis that) personification comes disguised in many other figurative devices” (MacKay 1986: 89).

² Gentner–Bowdle (2001) és Bowdle–Gentner (2005) a metafora életútjának (*the career of metaphor*) nevezik azt a konvencionalizálódási folyamatot, amelyben fokozatosan létrejön egy főlérendelt szemantikai kategória, és egyre inkább ez alapján értelmezzük az adott kifejezést a metafora alapját képező összehasonlítás helyett. Steen (2008) már kimondottan a metafora paradoxonjáról beszél (*the paradox of metaphor*): az erősen konvencionalizálódott metaforák feldolgozása már nem összehasonlítás alapján történik, így azok elveszítik metaforikusságukat.

³ Az arisztotelészi öt érzéknek is nevezett kategorizáció csak egy igen elterjedt (és jól működő) kulturális modell, valójában azonban ennél jóval többféle érzetet vagyunk képesek

3. Módszertan

3.1. Az adatok

A vizsgálat alapjául a Sketch Engine felületén elérhető TenTen korpuszcsoport szolgált, amely azonos kritériumok alapján összeállított, így egymással összehasonlítható korpuszokat tartalmaz immár több mint negyven nyelven.⁴ Ezek a több milliárd szavas korpuszok internetes oldalakról automatikusan gyűjtött szövegekből állnak, így elsősorban az írott nyelvhasználatot tükrözik, de regiszterükben általánosak, közel állnak a mindennapi nyelvhez. Fontos megjegyezni azonban, hogy a keresőszavak olyan találatokat is eredményeztek, amelyek a kérdésfeltevésünk szempontjából specifikusnak számító kontextusokban találhatóak (pl. parfümleírások, zenekritika). Mindkét vizsgált nyelv esetében a legfrissebb korpusz mellett döntöttem, így adataim a Hungarian Web Corpus 2012 (huTenTen12) és az English Web Corpus 2020 (enTenTen20) alkorpuszokból származnak (bár ez a kérdés csak az angol esetében releváns, magyar TenTen korpuszból csak ez az egy készült).

A keresőszavakat tekintve mindkét nyelv mindhárom észlelési modalitásához 3-3 főnevet használtam. Ezek kiválasztásakor azt tartottam szem előtt, hogy gyakoriak és lehetőleg általános jelentésűek legyenek, kevés szemantikai többletet tartalmaznak az adott érzékhez tartozó stimulusra való utaláson felül. Az egyetlen szemantikai többlet, amely helyet kapott, az evaluatív dimenzió volt: itt is törekedtem az egyensúly megtartására, bár míg a hallás és a szaglás terén sikerült semleges, pozitív és negatív kulcsszavakat is találnom (*hang*, *dallam*, *zaj*, illetve *szag*, *illat*, *bűz*), a látás esetében ez nem bizonyult megvalósíthatónak (negatív főnevet az észlelés hiányával összefüggésben álló *sötétség* mellett nem találtam, így végül a *fény*, *szín* és *árnyalat* keresőszavak mellett döntöttem). Érdekes módon azonban a két nyelvben könnyű volt közel ekvivalens kifejezéseket találnom, így a magyar és angol kulcsszavak – értelemszerűen a szükséges fenntartásokkal – megfeleltethetők egymásnak.

A 18 kulcsszó az 1. táblázatban tekinthető át. A táblázat emellett tartalmazza a szavak főnévi lemmaként való összes előfordulását a korpuszban, a Krejcie-Morgan (1970) alapján számított reprezentatív minták nagyságát, és a valóban releváns találatokat ezeken a mintákon belül. A mintavétel nagyságát a teljes populáció függvényében megadó számítási módszer szerint egy 384-es minta már a legnagyobb populációkra is reprezentatívnak minősül. A modell parabolikus jellegű görbéjének tudható be, hogy a legalacsonyabb (magyar *bűz*, 10 000) és a legmagasabb (angol *light*, 7 852 117) találatszámú keresőszó reprezentatív mintája

észlelni (és több típusú receptorunk van). Például gyakran a tapintás címkéje alatt kezeljük az érintés által okozott érzetek mellett általánosságban véve a hőérzékelést, a fájdalomérzékelést, valamint a belső testi érzeteket (interocepció, propriocepció). Az ízlelés pedig egy összetett érzék, amelynek az öt alapíz ízlelőbimbók általi észlelése mellett elengedhetetlen komponense a zamatok valódi komplexitásáért felelős retronazális szaglás (a szájüregből az orrba áramló molekulák érzékelése a szaglősejtek által), de nem elhanyagolhatóak az adott étel/ital mechanikai jellemzői (keménység, sűrűség stb.), hőmérséklete, és a trigeminus ideg által közvetített nyálkahártyaérzetek (pl. a paprika csípőssége vagy a mentol hűssége) sem. Vö. Speed-Majid (2020), Winter (2019), Bagli (2021).

⁴ <https://www.sketchengine.eu/documentation/tenten-corpora/> (2022.05.04.)

között már nincs számottevő különbség (370 és 384). A Sketch Engine véletlenszerű mintavétel („Get a random sample”) funkciójának mechanizmusa alapján egy adott mintanagyság minden felhasználó számára pontosan ugyanazokat a (véletlenszerűen összeállított) konkordanciasorokat adja ki, tehát a kereséseim megismételhetők.

Nyelv	Észlelési modalitás	Kulcsszó	Összes előfordulás a korpuszban	Reprezentatív minta	Releváns találatok
HU	LÁTÁS	<i>fény</i>	409 295	382	382
		<i>szín</i>	456 022	382	349
		<i>árnyalat</i>	36 896	380	380
	HALLÁS	<i>hang</i> (= sound)	681 562	384	136
		<i>hang</i> (= voice)			243
		<i>dallam</i>	64 573	382	382
		<i>zaj</i>	74 790	382	380
	SZAGLÁS	<i>szag</i>	55 586	381	380
		<i>illat</i>	105 493	382	382
		<i>bűz</i>	10 206	370	370
EN	LÁTÁS	<i>light</i>	7 852 117	384	353
		<i>color</i> ⁵	5 640 095	384	343
		<i>shade</i>	905 917	384	216
	HALLÁS	<i>sound</i>	4 653 609	384	331
		<i>melody</i>	510 074	382	338
		<i>noise</i>	1 813 626	384	381
	SZAGLÁS	<i>smell</i>	595 399	384	310
		<i>scent</i>	425 030	382	380
		<i>stench</i>	47 750	381	376

1. táblázat

Kulcsszavak, mintavétel és releváns találatok

A Sketch Engine szövegfeldolgozó- és keresőalgorithmusának hiányosságaiából fakadó hamis találatok mellett néhány keresőszó poliszémája is lényegesen lecsökkentette az észleléssel kapcsolatos jelentések előfordulását – itt azt az elvet követtem, hogy csak az eltérő szemantikai prototípusokat tekintettem irreleváns találatnak, a releváns prototípusok metaforikus kiterjesztéseit nem. Például az angol *shade* esetében kiszűrtem az 'árnyék', illetve az 'árnyékot adó tárgy; napszemüveg' jelentéseket, de az 'árnyalat' jelentés forrástartományként történő metaforikus használatait (pl. *shades of meaning* 'jelentésárnyalatok') a releváns konkordanciasorok közé számoltam.⁵ Sajátos esetet képez a magyar *hang*, amelynek vizsgálatakor

⁵ A két írásmód (*color* és *colour*) kombinált lekérdezése túl sok téves találatot eredményezett, mert a CQL-ben nem tudtam beállítani, hogy csak főnévi lemmákra keressen a két helyesírással (így például nagyon gyakori találat volt a *colored/coloured*). Az amerikai helyesírás követése kizárja a vegyes korpusz adatainak egy részét, így ezt a jövőbeli kutatások során többlépcsős szűréssel korrigálni kellene.

⁶ Ez csak az összes releváns előfordulás meghatározására vonatkozik, amelynek alapján a megszemélyesítések gyakoriságát számoltam. A megszemélyesítések azonosításakor természetesen ezeket a metaforikus kiterjesztéseket sem tekintettem relevánsnak, hiszen a kutatás kérdésfeltevése a valós percepciók érzetekre irányul.

külön kellett választanom az angol *sound*-nak megfelelő általánosabb jelentést az emberi hangra utalótól (*voice*), és noha mindkettőnél elvégeztem az annotációt, az eredmények összesítésekor csak az előbbi jelentést fogom tárgyalni.⁷ A releváns minták nagyságának eltérései miatt a továbbiakban relatív gyakoriságokat fogok megadni százalékban, hogy összehasonlíthatóak legyenek az arányok.

3.2. Az elemzési szempontok

A figuratív nyelvhasználat beazonosításához és osztályozásához a Steen és kollégái által kidolgozott MIPVU metaforaazonosító eljárást alkalmaztam (Steen et al. 2010), amely az ún. *metaphor identification procedure* (MIP, vö. Pragglejaz Group (2007)) továbbfejlesztett változata. Célja objektív támpontokat adni a potenciálisan figuratív nyelvhasználat szemantikai elemzéséhez és minimalizálni a kutatói döntések szubjektivitását. A módszert itt nem részletezem, csak annyit emelnék ki, hogy szótári adatokra épül, különösképp a korpuszalapú Macmillan Dictionary adataira (Rundell–Fox 2002). Az angol nyelv vizsgálatához ennek megfelelően én is a Macmillan szótárt használtam, a magyar nyelv esetében pedig a Magyar értelmező kéziszótár második, átdolgozott kiadását (ÉKSz.²).⁸

Ahogy fentebb már utaltam rá, csak a kulcsszavak észleléssel kapcsolatos, konkrét jelentéseit vettem figyelembe, azokat az előfordulásokat nem, amelyekben forrástartományként működnek egy másik figuratív leképezésben. Az (1) példában a magyar *fény* metaforikus jelentéskiterjesztését láthatjuk, a (2)-ben pedig egy metonimikus szerkezetet, amelyben az angol *lights* nem fényekre, hanem a szóban forgó autó lámpáira utal. Ezeket tehát beszámítottam a releváns konkordanciasorok közé, amelyekből számoltam a vizsgált konceptualizációk előfordulási arányait (hiszen a szemantikai prototípus egyezik a keresettével), azonban nem számítottam be a vizsgált konceptualizációk előfordulásai közé, mert a leképezések nem érzékszervi ingerekre utalnak, hanem azok valamely figuratív kiterjesztésére (az (1)-ben egy felsőbbrendű erőre, a (2)-ben pedig a lámpákra).⁹

- (1) álljatok meg, vegyetek egy mély lélegzetet, és mikor szátokon kifújjátok a levegőt, kérjétek, hogy a **szertető Fény** hathassa át minden zugát lényeteknek
- (2) the **lights** themselves **rest** over a new bumper
'maguk a **lámpák** egy új lökhárító fölött **pihennek**'

Az annotáció kialakításában meghatározó szerepet játszott a Dorst és munkatársai által megkülönböztetett négy kategória (Dorst–Mulder–Steen 2011: 176–178;

⁷ Az emberi hangra utaló *hang* megszemélyesítéseiben nagyon erősen jelen van a metonimikus dimenzió (pl. *igen sok kritikus hang szólalt meg*; vö. Dorst (2011: 128–132)), ennek elemzése viszont túlmutat a jelen vizsgálat keretein.

⁸ A szótári definíciók nélkülözhetetlen bázist adnak a szemantikai elemzésnek, de nem célszerű túl szigorúan sem venni őket. Dorst például kiemeli a kontextuális átértékelés (contextual reanalysis) jelenségét, amelynek során az adott kontextus előtérbe helyezi egy lexikai elem jelentésének egy bizonyos aspektusát (pl. „a human interpretation of *mellow* and *beautiful* can become foregrounded by the presence of *severe* and *reproachful*”, Dorst (2011: 128)).

⁹ A példákban a kulcsszavakat aláhúzással jelölöm, a szóban forgó konceptualizációkat hordozó nyelvi elemeket pedig félkövérrel.

vö. még Simon 2018: 333–334). Ez alapján újszerű (*novel*) megszemélyesítésről beszélhetünk akkor, ha a nem emberi jelentés nem található meg a Macmillan szótárban (pl. *the pines were shivering in the wind* 'a fenyők reszkettek'¹⁰ a szélben', illetve a korpuszvizsgálat során talált (3)), konvencionalizálódottól (*conventionalized*) pedig akkor, ha már a szótár is jegyzi a nem emberi jelentéskiterjesztést (pl. *obstinate stains* 'makacs foltok', illetve (4)). Emellett potenciálisan megszemélyesítésként elemezhető az ún. alapbeállítású (*default*) kategória, amelyben a perszónifikáló értelmezést lehetővé tévő nyelvi elemek jelentése alapvetően tágabb, utalhat például más élőlényekre is, mégis az emberi interpretációt vesszük alapértelmezettnek (pl. *drink* 'iszik', illetve (5)). A negyedik típus pedig a metonimikus megszemélyesítés, amely a humán ágensnek egy vele metonimikus kapcsolatban álló nem humán ágenssel való lecserélésével jön létre (pl. *their eyes were searching the stacked containers* 'szemük az egymásra pakolt konténerek között keresgélt', illetve (6)).

- (3) Ha örvend a szöveg, ez a dallam is **örül**
- (4) A színpadon **uralkodó** pokoli, siketítő zaj
- (5) Egész nap **kísértek** a dallamok, az élmény...
- (6) szemében **rosszindulatú fény** gyúlt

Noha ez a rendszerezés nagyban árnyalja a perszónifikációk szemantikai elemzését, az adatok vizsgálata során szükségét éreztem további címkéknek is. Mint ahogyan azt sok más nyelvi és fogalmi jelenségről kimutatták az elmúlt évtizedekben, a megszemélyesítés is prototipikus jellegűnek tűnik: az újszerű leképezésekből álló központi prototípustól pedig csak az egyik irány a konvencionalizáltság mértéke, hasonlóan fontos a létezés nagy láncának (*The Great Chain of Being*, vö. Lakoff–Turner (1989: 160–213)) is nevezett rokon leképezések kontinuumja. Ez a kulturális modell a létezőket hierarchikus rendszerben helyezi el az élettelen tárgytól a növényeken és állatokon át az emberekig és végül a természetfeletti lényekig, és lehetővé teszi a figuratív mozgásokat a hierarchián belül fel- és lefelé. Ezáltal szervesen kapcsolódik a megszemélyesítéshez mint konceptuális metaforához, amely a lánc egy másik szintjéről az emberek szintjére történő elmozdításnak feleltethető meg.

Ennek fényében az annotáció során létrehoztam a megelevenítés címkéjét azokra a konceptualizációs stratégiákra, amelyek élőlényi tulajdonságokkal ruházzák fel a céltartományt.¹¹ Ezek a tulajdonságok az élővilág sokszínűségének megfelelően rendkívül különbözőek lehetnek, és természetesen kidolgozottságuk is változó, a

¹⁰ A magyar *reszket* igével ellentétben az angol *shiver* prototipikusan csak emberi ágensekre utal, ezért tekinthető a szerkezet újszerű megszemélyesítésnek. A magyar *rázza a hideg* kifejezés talán jobban visszaadhatná a megszemélyesítő leképezést, de az állandósult szókapcsolatban bennfoglalt grammatikai alany újabb elemzési nehézségeket okozna a fogalmi szerveződés szintjén, így mégis a *reszket* mellett döntöttem a fordítás során.

¹¹ A megszemélyesítéseket József Attila leíró költeményeiben vizsgáló Simon Gábor is arra következtetésre jut, hogy „célszerű lesz annotálni a megszemélyesített szereplő kidolgozottságát (lehetőség szerint leválasztva a megszemélyesítésről a megelevenítés eseteit)” (Simon 2018: 352–353).

kutatás célkitűzésének szempontjából azonban mindenekelőtt két csoportot szükséges megkülönböztetnünk: azokat, amelyek nem tartalmazzák az emberi forrástartomány lehetőségét (7), és azokat, amelyek forrástartománya akár emberként is értelmezhető (8). Ez a második típus abban tér el az alapbeállítású megszemélyesítésektől (l. (5), (9)), hogy itt nem alapértelmezett az emberi olvasat, csak lehetséges – még ha a közöttük megfigyelhető kontinuum (vö. Simon (2018), továbbá Sajter (2008)) és az alapértelmezettség szubjektív volta miatt a két kategóriát nem is lehet minden esetben élesen megkülönböztetni egymástól.

- (7) a whiff of goatish stench **he's been culturing** in his scraggly beard
'egy fuvallatnyi kecskeszerű bűz, amelyet a borzas szakállában **tenyésztett**'
- (8) Karácsony körül is sokszor előkerül, **feltámad** egy-két dallam, ami őket idézi
- (9) és a változatosság kedvéért most két palack absinth kerül elő, az enyhébbik fajtából, ezt zöld árnyalata **hirdeti**

A vizsgálat fókuszában álló különleges céltartománynak, az érzékszervi ingereknek köszönhetően a létezés nagy láncának alsóbb szintje, az élettelen tárgyként vagy egyéb anyagi létezőként történő konceptualizáció (reifikáció) is figuratívnak tekinthető. Természetesen az érzeteket kiváltó ingerek (a fotonok, hanghullámok és szagmolekulák) is az anyagi világhoz tartoznak, de csak közvetlenül az adott érzetek formájában tapasztalhatjuk meg őket, így tárgyként vagy például folyadékként való megjelenítésük párhuzamba hozható az absztrakt fogalmak reifikációjával. Ezeket a leképezéseket a perszónifikációk ellenpólusának is tekinthetjük abból a szempontból, hogy a céltartományt figuratív módon, viszont élettelen entitásként jelenítik meg (l. (10)–(11)) – a két ellentétes megközelítés gyakoriságának összehasonlítása céljából ezt a konceptualizációs stratégiát is jelöltem az adatok elemzése során. Azonban azt is meg kell jegyezni, hogy ezek a tárgyi létezők is lehetnek aktív ágensek, mint például a (12)-ben ábrázolt kellemetlen szag, amely megtölti az észlelő orrjáratait, és bevonatot képez a szájában.

- (10) a fényben úszó főoltár
- (11) the **fabric** of sound
'a hangok szöve'
- (12) Jim shook his head hard, trying to clear it, but the noxious smell remained. It filled his nasal passages and **coated the inside of his mouth**.
'Jim erősen megrázta a fejét, hogy kitisztítsa belőle az ártalmas szagot, de az ott maradt. Betöltötte az orrjáratait és **bevonatot képezett a szájában**.'

A céltartomány aktív ágensként történő reprezentációja (vö. Stockwell 2002: 61) képezi a következő szemantikai kategóriát, amelyet megkülönböztettem a vizsgálat során. Ez a konceptualizáció a megszemélyesítések határmezsgyéjén található: az elemző megítélésétől függően néhány előfordulás az alapbeállítású megszemélyesítések kategóriájába is bekerülhet, de alapvetően kevésbé kidolgozott szerkezetekről van szó, amelyek csak egy sematikusabb fogalmi szinten kapcsolódnak a megszemélyesítésekhez (l. (13)–(14)). A kategóriát úgy határoztam meg, hogy a kulcsszónak grammatikailag alanyi szerepben kell lennie, a hozzá kapcsolódó

állítmánynak vagy jelzőnek pedig szemantikailag valamilyen aktív cselekvést vagy a világra kifejtett hatást kell kifejeznie (tehát nem elég az érzetet kiváltó inger pusztia létezésére utalnia). A megszemélyesítéseket nem számoltam ide, noha jelentős részük szintén aktív cselekvőként jeleníti meg a céltartományt: az aktív ágens kategória csak azokat a reprezentációkat foglalja magában, amelyekben kizárólag ezen a sematikus szinten jelenik meg a szóban forgó érzet. Az érzeteket aktív ágensként konceptualizáló szerkezetek feltérképezése által a megszemélyesítésekről is teljesebb képet kaphatunk.

(13) Tele vannak a tehetséges tervező ruhái étellel és színekkel, **melyek minden napot feldobnak**

(14) his **scent confirmed** his expression and his words
'az illata megerősítette az arckifejezését és a szavait'

Az utolsó szemantikai címke a mozgás fogalmi tartományára utal, itt azonban fontos megkülönböztetni két típust. Az egyik elválaszthatatlan az érzékszervi ingerek valódi helyváltoztatásától, a térben való terjedésétől, tehát a mozgással kapcsolatos szemantikai komponens nem vagy csak kevésbé figuratív – a megszemélyesítések szempontjából itt az a releváns, hogy a mozgást önerőből végzett cselekvésként konceptualizáljuk, így ezeket az eseteket az aktív ágens alkategóriájaként kezeltem (l. (15)–(16)). A másik típus úgy kapcsol mozgásformákat a céltartományhoz, hogy az a térben mozdulatlan (17), vagy nem is képes valós térbeli mozgásra (pl. *dallam*) – ezeket az előfordulásokat a „figuratív mozgás” címkével láttam el.

(15) az objektíven áthaladó fény

(16) Az ablakot szélesre tárta, hogy a bűz kimenjen.

(17) De boldogan visszaadná a milliárdjait, hogy újra láthassa a kép **kavargó fényeit**.

A szemantikai kategóriák összefoglalva tehát a következők: újszerű, konvencionizálódott, alapbeállítású, metonimikus, megelevenítés, reifikáció, aktív ágens, figuratív mozgás.

Az adatgyűjtés első fázisa után minden előfordulást ismételtelen ellenőriztem és validáltam a szótári definíciók alapján, valamint kiegészítettem az adatokat egy új oszloppal, amely a leképezéseket tartalmazó nyelvi elemeket szófaji (és részben mondattani) jellemzők alapján sorolja az alábbi típusok valamelyikébe: ige vagy igei csoport (amelynek a kulcsszó elsődleges vagy másodlagos figurája),¹² melléknévi igenév, melléknév, főnév vagy főnévi csoport, határozószó. Itt jelöltem azokat a nem túl gyakori eseteket is, amelyekben explicit hasonlítás fogalmazódik meg (18).

(18) When firemen kicked in the front door, the stench rushed out into the street like a river.

'Amikor a tűzoltók berúgták a bejárati ajtót, a bűz folyóként tódult ki az utcára.'

¹² A kognitív nyelvtan értelmében az ige elsődleges figurája (*trajektor*) annak alanyát jelenti, a másodlagos figura (*landmark*) pedig az eseményszerkezet többi résztvevőjét, például tárgyat vagy recipiensét (vö. Tolcsvai Nagy 2017: 320–325).

Az eddigi példákkal az annotációs módszer bemutatásán túl azt próbáltam illusztrálni, hogy a megszemélyesítés egy összetett jelenség, amelynek vannak prototipikus megvalósulásai, de ettől a prototípustól több szempontból is el lehet térni, és gyakran nehéz pontosan megállapítani, hogy hol húzódik a határ a megszemélyesítő és a nem megszemélyesítő konceptualizációk között.¹³ Az eredmények ismertetésénél ugyanezt a holisztikus perspektívát fogom alkalmazni, tehát a rokon szerkezetekkel és a fokozatokkal együtt mutatom be a perszónifikációkat – Simon Gábor megközelítéséhez hasonlóan, akinek megfogalmazásában „a vizsgálat célja nem az volt, hogy az összes megszemélyesítést egyértelműen elkülönítse[m] a nem perszónifikáló szövegrészekről, sokkal inkább az, hogy mindazon szöveghelyet kiválogassa[m], ahol lehetséges a megszemélyesítő olvasat” (Simon 2018: 338). Ugyanakkor a fókusz a kutatás kezdeti kérdésfeltevésén marad, így a különböző leképezések közötti összefüggések mélyebb tanulmányozása helyett a kulcsszavak által jelölt érzékszervi tapasztalatok konceptualizációira fogok összpontosítani.

4. Eredmények

4.1. Összesítő táblázatok

A kvantitatív eredményeket táblázatokban szemléltetem. A 2a és 2b táblázatok a vizsgált konceptualizációk előfordulási arányait tartalmazzák kulcsszavak szerint: a százalékok az adott kulcsszó összes releváns konkordanciasorához képest számított arányt mutatják. A dőlttel szedett, „Periférikus megszemélyesítések” című sor együtt tartalmazza a humán olvasatot lehetővé tévő megelevenítéseket, valamint az alapbeállítású és konvencionizálódott megszemélyesítéseket. Elsősorban azért tartottam célszerűnek így összevonva is rátekinteni az arányokra, mert sok előfordulás nem sorolható be egyértelműen az egyik kategóriába, hanem valahol közöttük helyezkedik el. Emellett az is összefogja a három típust, hogy csak potenciálisan értelmezhetőek megszemélyesítésként: a megelevenítő és az alapbeállítású leképezések esetében nem szükségszerű a humanizáló jelentés (vö. Simon 2018: 349), a konvencionizálódott perszónifikációk pedig egy bizonyos mértékig elvesztették metaforikusságukat, és többé-kevésbé háttérbe szorult az őket motiváló eredeti leképezés (vö. 2. láb.). A legelső sorok pedig az összes olyan szerkezetet együttesen tartalmazzák, amelyek potenciálisan megszemélyesítésként értelmezhetők, tehát a három periférikus típust, továbbá az újszerű és metonimikus megszemélyesítéseket. Fontos, hogy az adatok csak a nagyságrendekről árulkodnak – bár két tizedesjegy pontossággal adtam meg a százalékos arányokat, ezt elsősorban az alacsony számok miatt tettem, a korpuszok összetételének sajátosságai és a konkordanciák véletlenszerű mintáinak variabilitása miatt egy aprólékos kvantitatív elemzés következtetései egyébként sem lennének általánosíthatóak.

¹³ „[F]uzziness is an inescapable characteristic of the concepts that language expresses” (Jackendoff 1983: 125). Vö. még Dirk Geeraerts „fog of meaning” modelljét, amely a jelentést diszkrét egységek hálózata helyett ködként képzelel el, amelynek egyes részei sűrűbbek, koncentráltabbak, de mindenfelé átmenetek figyelhetők meg. Ahogy ő fogalmaz: „what if the thing we try to picture is intrinsically unclear? Are we looking at something through a fog, or is the fog the thing we are looking at?” (Geeraerts 2015: 244).

	látás			hallás			szaglás		
	<i>fény</i>	<i>szín</i>	<i>árnyalat</i>	<i>hang</i>	<i>dallam</i>	<i>zaj</i>	<i>szag</i>	<i>illat</i>	<i>bűz</i>
reifikáció	7,59%	0,57%	2,37%	5,88%	7,59%	7,89%	5,79%	2,36%	7,30%
aktív ágens	7,59%	6,30%	5,53%	16,91%	11,26%	10,53%	12,37%	13,61%	22,43%
(figuratív) mozgás	0,52%	0,00%	0,00%	0,00%	1,31%	0,26%	0,00%	0,26%	0,00%
megelevenítés (nincs humán olvasat)	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	2,36%	0,00%	0,26%	0,26%	0,00%
megelevenítés (van humán olvasat)	0,26%	0,00%	0,53%	0,74%	1,05%	0,79%	0,00%	1,05%	0,54%
alapbeállítású (default)	2,88%	0,57%	1,32%	3,68%	2,09%	3,68%	1,58%	4,97%	3,51%
konvencionizálódott	1,31%	4,58%	1,84%	0,00%	1,57%	2,37%	3,42%	3,66%	2,97%
<i>Periférikus megszemélyesítések (humán megelevenítés + alapbeállítású + konv.)</i>	<i>4,45%</i>	<i>5,16%</i>	<i>3,68%</i>	<i>4,41%</i>	<i>4,71%</i>	<i>6,84%</i>	<i>5,00%</i>	<i>9,69%</i>	<i>7,03%</i>
újszerű	1,05%	0,29%	1,05%	2,21%	3,14%	1,58%	1,32%	1,83%	0,54%
metonimikus	0,26%	0,29%	0,26%	0,74%	1,05%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Összes (potenciális) megszemélyesítés	5,76%	5,73%	5,00%	7,35%	8,90%	8,42%	6,32%	11,52%	7,57%

2a. táblázat

A vizsgált konceptualizációk előfordulási arányai

	látás			hallás			szaglás		
	<i>light</i>	<i>color</i>	<i>shade</i>	<i>sound</i>	<i>melody</i>	<i>noise</i>	<i>smell</i>	<i>scent</i>	<i>stench</i>
reifikáció	2,55%	0,58%	0,93%	5,14%	7,69%	1,57%	2,90%	6,32%	3,19%
aktív ágens	1,42%	2,04%	0,46%	2,11%	3,25%	3,41%	14,84%	13,16%	13,83%
(figuratív) mozgás	0,85%	0,29%	0,00%	0,30%	3,55%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
megelevenítés (nincs humán olvasat)	0,28%	0,58%	0,00%	0,00%	1,18%	0,00%	0,00%	0,00%	0,27%
megelevenítés (van humán olvasat)	0,28%	0,00%	0,00%	0,30%	1,78%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
alapbeállítású (default)	1,42%	0,29%	0,00%	0,91%	3,25%	1,57%	5,48%	1,32%	3,19%
konvencionizálódott	0,57%	1,75%	0,46%	0,91%	2,96%	0,79%	3,87%	2,63%	2,66%
<i>Periférikus megszemélyesítések (humán megelevenítés + alapbeállítású + konv.)</i>	<i>2,27%</i>	<i>2,04%</i>	<i>0,46%</i>	<i>2,11%</i>	<i>7,99%</i>	<i>2,36%</i>	<i>9,35%</i>	<i>3,95%</i>	<i>5,85%</i>
újszerű	0,85%	0,29%	0,93%	2,11%	1,78%	0,00%	0,65%	3,42%	3,99%
metonimikus	0,28%	0,58%	0,46%	0,60%	0,00%	0,52%	0,00%	0,00%	0,00%
Összes (potenciális) megszemélyesítés	3,40%	2,92%	1,85%	4,83%	9,76%	2,89%	10,00%	7,37%	9,84%

2b. táblázat

A vizsgált konceptualizációk előfordulási arányai

A 3. táblázatban a konceptualizációk összes előfordulása hasonlítható össze egymással a tokenek száma és a teljes mintavételhez viszonyított százalékos arányok alapján. Azt láthatjuk, hogy a legtöbb kategóriában a magyar adatok eredményeztek több találatot: az aktív ágensként történő konceptualizáció és a humán interpretációs lehetőséget is magukban foglaló megelevenítések esetében ez az

angol tokenek közel kétszeresét jelenti, a reifikáció esetében több mint másfélszeresét, de az alapbeállítású és a konvencionalizálódott megszemélyesítéseket tekintve is 35 százalék körül mozog a magyar tokenek gyakorisági többlete. Metonimikus megszemélyesítések azonos arányban fordultak elő a két nyelvben, azonban újszerű megszemélyesítésből az angol korpusz tartalmazott többet (még ha csak kevéssel is). Számottevő a különbség a figuratív mozgás kategóriáját illetően: itt kétszer annyi előfordulás található az angolban, mint a magyarban. Az összes potenciális megszemélyesítés arányát nézve viszont a magyar jár elől, nem is elhanyagolható mértékben: 7,42 százalék az angol 6,01 százalékkal szemben.

Az eredmények részletesebb bemutatása (lásd alább) árnyalni fogja ezeket a mintázatokat (például rávilágítva néhány ismétlődő tokenre), de a legtöbb eltérésre nem tudtam magyarzatot találni. Más korpuszokban végzett hasonló vizsgálatok lennének szükségesek annak felméréséhez, hogy a megfigyelt különbségek általánosíthatóak-e nyelvi szinten, vagy csak a korpuszok, esetleg csak az elemzett minták sajátosságaiból fakadnak.

Noha az előfordulások összesített adatain nem változtat, ezen a ponton érdemes megjegyezni, hogy a tárgyalt konceptualizációs stratégiák kombinálódhatnak is egy mondaton belül: a (19)-ben például egy nem humán megelevenítés (*virágmező*), egy aktív reifikáció (*beburkolta*), valamint egy alapbeállítású megszemélyesítés (*csábít*) társul egymással.

- (19) Üde illata, akár egy **színes virágmező**, **beburkolta** Harryt, és **kalandra, távoli országokba csábította**.

	összesen		magyar		angol	
AZ ELEMZETT SOROK SZÁMA	6169	100%	3141	100%	3028	100%
reifikáció	272	4,41%	165	5,25%	107	3,53%
aktív ágens	552	8,95%	360	11,46%	192	6,34%
(figuratív) mozgás	26	0,42%	9	0,29%	17	0,56%
megelevenítés (nincs humán olvasat)	19	0,31%	11	0,35%	8	0,26%
megelevenítés (van humán olvasat)	25	0,41%	17	0,54%	8	0,26%
alapbeállítású (default)	143	2,32%	83	2,64%	60	1,98%
konvencionalizálódott	138	2,24%	81	2,58%	57	1,88%
<i>Periférikus megszemélyesítések</i>	306	4,96%	181	5,76%	125	4,13%
újszerű	93	1,51%	44	1,40%	49	1,62%
metonimikus	16	0,26%	8	0,25%	8	0,26%
Összes (potenciális) megszemélyesítés	415	6,73%	233	7,42%	182	6,01%

3. táblázat

A vizsgált konceptualizációk összes előfordulása
és százalékos aránya a mintavételben

Szemléletesek még a 4. táblázat adatai is, amelyben észlelési modalitásonként vehetők össze a vizsgált szerkezetek arányai (a számok az adott nyelv adott érzékéhez tartozó három kulcsszó értékeinek átlagát tükrözik). Ezeket a számokat még nagyobb óvatossággal kell kezelni, mert három-három főnév adatait vetítik rá az egyes észlelési modalitásokra – nem univerzális eredményekről van tehát szó azzal

kapcsolatban, hogy az adott szerkezetek milyen gyakorisággal jelennek meg a különböző értekek nyelvi reprezentációjában, inkább csak az adott kulcsszavakról láthatunk olyan mintázatokat, amelyek a 2. táblázatban kevésbé jelennek meg.

	HU-VIS	HU-AUD	HU-OLF	EN-VIS	EN-AUD	EN-OLF
reifikáció	3,51%	7,12%	5,15%	1,35%	4,80%	4,14%
aktív ágens	6,47%	12,90%	16,14%	1,31%	2,93%	13,94%
(figuratív) mozgás	0,17%	0,52%	0,09%	0,38%	1,28%	0,00%
megelevenítés (nincs humán olvasat)	0,00%	0,79%	0,17%	0,29%	0,39%	0,09%
megelevenítés (van humán olvasat)	0,26%	0,86%	0,53%	0,09%	0,69%	0,00%
alapbeállítású (default)	1,59%	3,15%	3,36%	0,57%	1,91%	3,33%
konvencionizálódott	2,58%	1,31%	3,35%	0,93%	1,55%	3,05%
<i>Periférikus megszemélyesítések (humán megelevenítés + alapbeállítású + konv.)</i>	4,43%	5,32%	7,24%	1,59%	4,16%	6,38%
újszerű	0,80%	2,31%	1,23%	0,69%	1,30%	2,69%
metonimikus	0,27%	0,59%	0,00%	0,44%	0,38%	0,00%
Összes (potenciális) megszemélyesítés	5,50%	8,22%	8,47%	2,72%	5,83%	9,07%

4. táblázat

A vizsgált konceptualizációk előfordulási arányai
észlelési modalitásonként kiátlagolva

A táblázatok csak kiindulópontként kezelendők a kvalitatív elemzés számára, amely részletesebben mutatja be az egyes konceptualizációs stratégiák prototipikus és átmeneti megvalósulásait. Az első sorban látható reifikációt csak viszonyítási pontként tárgyalom – nem része a megszemélyesítés felé vezető skálának, amely az aktív ágensként történő konceptualizációtól indul.

4.2. Reifikáció

A céltartományt tárgyként vagy egyéb anyagi létezőként (pl. folyadékként) leképező nyelvi szerkezetek 272 alkalommal fordultak elő a vizsgált korpuszokban, ami az összes releváns konkordanciasorra levetítve 4,41 százalékos arányt jelent (az arányok kulcsszavanként jelentős eltéréseket mutatnak, a pontos adatokhoz lásd a 2. táblázatot). Ez az összes potenciális megszemélyesítés (415 token, 6,73%) kétharmadának felel meg. Az alábbiakban a jelenséget észlelési modalitásonként fogom röviden bemutatni.

A látás fogalmi tartományában csak a *fény*, *árnyalat* és *light* szavak eredményeztek egynél több találatot. Különösen a *fény* emelkedik ki, amely az összes releváns találat 7,59 százalékában anyagi jellemzőkkel ruházódik fel: ezek túlnyomórészt konvencionizálódott kifejezések (pl. *visszaverődik*, *megettörök*, *beszűrődik*, *kiszűrődik*, *szórt fény*), amelyek megfelelő hiányoznak az angol adatokból, de van néhány újszerű leképezés is (20).

- (20) egy kisebbfajta lámpa, mely vérvörös lánggal égett, az **burkolta be a fényével az egész helyet**

A hallás esetében szinte egyező számokat láthatunk a *hang* (5,88%) és *sound* (5,14%), illetve a *dallam* (7,59%) és *melody* (7,69%) arányát illetően. Az uralkodó

kontextus a zenekritika, ami természetesen a kulcsszavakból is adódik. A találatok a leképezések gazdag és változatos látképét tárják eléink, amely mélyrehatóbb elemzésekre szólít fel: ez azonban eltér a jelen kutatás célkitűzésétől, így itt csak néhány példára szorítkozom (l. (21)–(22)).

- (21) Playing reggae doesn't necessarily mean you have to have a **soft and round sound**.
'A reggae-hez nem feltétlenül kell, hogy **puha és kerek** legyen a hangzásod.'
- (22) In the reprise, the same **melody gets passed between the hands**.
'A reprízben ugyanazt a dallamot adogatják kézről kézre.'

A *zaj* és a *noise* ezzel szemben nagyságrendbeli különbséget mutat: az előbbi ötször több (7,89%) reifikáló konceptualizációban fordul elő, mint az utóbbi (1,57%). A *fény* és *light* kulcsszavakhoz hasonlóan itt is abban rejlik a lényegi különbség, hogy a magyar korpusz sok konvencionalizálódott kifejezést ismétel (pl. *kiszűrődik*, *beszűrődik*, *zajt elnyel*, *elnyom*, *felfog*), míg az angolban ezek nem találhatóak meg. A jelenség okainak feltárásához további vizsgálatokra van szükség.

A szaglás kulcsszavai esetében ellentmondásos mintázat látszik: a magyar adatokban az *illat* kevesebb mint fele annyi találatot eredményezett, mint a *szag* és a *bűz*, az angol *scents* pedig körülbelül kétszer annyit, mint a *smell* és a *stench*. A kvalitatív elemzés során ennek semmilyen nyelvi vagy forrásbeli okát nem találtam – egy másik mintavétel, illetve más korpuszok vizsgálata lenne szükséges a talált mintázat megerősítéséhez vagy véletlen voltának kimutatásához. Noha nagy a heterogenitás, megkülönböztethető három fogalmi kategória, amely köré a leképezések jelentős része csoportosul: (i) AZ ERŐS SZAG EGY FOLYADÉK (A SMELL IS LIQUID, vö. Digonnet (2018a: 181)) (l. (23)–(24)); (ii) A SZAG EGY NAGY VÍZSZINTES RÉTEG (pl. *elnyom*, *elfed*, *ellep*, illetve (25)–(26)); (iii) A KELLEMETLEN SZAGOK ÉSZLELÉSE KELLEMETLEN FIZIKAI HATÁS (pl. *csípős*, *szúrós*, *orrfacsaró*, vö. Kövecses (2019)). Érdemes megjegyezni, hogy az (i) és a (ii) típusú leképezésben is megjelenik az az általánosabb szintű metafora, hogy AZ INTENZITÁS MENNYISÉG (INTENSITY IS QUANTITY, vö. Kövecses 2019).

- (23) a bűzzel átitatott lakótelep
- (24) illatban úszó ékes kert
- (25) a zongora teteje nem volt lehajtva és **az egész szobát** egy különleges illat fedte be
- (26) motorists driving past the sludge lagoons on U.S. 127 near the southern entrance of the city have been **blanketed with stench**
'az autósokat, akik a város déli bejárata közelében az iszaplerakó mellett haladtak el a U.S. 127-es úton, teljesen **beborította a bűz**'

Már ez a felületesebb vizsgálat is rávilágított a reifikáció sokszínűségére és a benne rejlő konceptualizációs (és kutatási) potenciálra: alaposabb elemzések (például a konvencionalitás terén) még bizonyára sok értékes információt nyerhetnek ki a területből. A továbbiakban azonban a megszemélyesítésekre fogok összpontosítani, kezdve a távolabbról kapcsolódó kategóriákkal és haladva a prototipikusabb, újszerű leképezések felé, végül pedig kitérve a metonímián alapuló szerkezetekre is.

4.3. Aktív ágens

Az elemzett kulcsszavak által kódolt érzékszervi ingerek aktív ágensként történő reprezentációja (l. (13)–(14)) összesen 552 találatot eredményezett, ami a teljes mintavétel 8,95 százaléka. Az adatok eloszlását szemügyre véve két érdekes mintázatot fedezhetünk fel. Egyrészt mindkét nyelvben a látás kulcsszavainál fordul elő a legalacsonyabb gyakorisággal ez a konceptualizáció (az átlagokhoz lásd a 4. táblázatot), a hallásnál ennek körülbelül a kétszeresét láthatjuk, a szaglásnál pedig egy újabb kvantitatív ugrás tapasztalható. Ez megfelel Kövecses (2019) felvetésének, miszerint a szagokat (legalábbis az angol nyelvben) jellemzően aktív cselekvőként konceptualizáljuk az észlelőhöz képest, aki inkább passzív átélője az észlelési eseménynek – szemben például az észlelő által sokkal szabadabban irányítható látással, amely gyakran nyelvileg is szorosan összefonódik a kontroll fogalmával (vö. Sweetser 1990: 32–38; Galac 2020: 135–136). A másik mintázat a magyar és az angol adatok közötti eltérésre mutat rá: míg a szaglást tekintve az átlagok nagyságrendje hasonló a két nyelvben (16,14% és 13,94%), a látást és hallást illetően több mint négyszer annyi aktív ágensként történő konceptualizációt találtam a magyar korpuszban, mint az angolban. Számottevő szemantikai különbséget nem tudtam beazonosítani – nincs például olyan alkategória, amely csak a magyarban lenne használatos, és így magyarázatot adhatna az aránybeli eltérésekre – úgy tűnik, egyszerűen csak dominánsabbak más kontextusok az angol korpuszban. A jelenleg pontosabb feltárásához és következtetések levonásához további vizsgálatok szükségesek, elsősorban más korpuszokban, illetve más módszerekkel.

4.4. Mozgás

A céltartomány aktív ágensként való konceptualizációinak körülbelül harmada (összesen 191 token) a mozgás fogalmi tartományába tartozik, tehát az érzet kiváltó inger aktivitása annak mozgására épül (még ha nem merül is ki abban). Például: *kiáramlik valahonnan a fény, áthat egy termet a fény, kintről érkezik egy zaj, egy szag terjeng egy járművön belül, egy illat belengi a szobát*. Ezekben az esetekben a mozgás a szó szerinti jelentés része, és mindenekelőtt az érzeteket kiváltó jelenségek valós mozgására vezethető vissza, mintsem szubjektív emberi konceptualizációra (még ha közvetlenül nem is észlelhetjük ezeket a mozgásokat, a stimulusok forrását és terjedési irányát általában be tudjuk azonosítani). Néhány kulcsszó ugyanakkor olyan találatokat is eredményezett, amelyekben az adott érzékszervi inger figuratív mozgást végez, tehát a fotonok, hanghullámok és szagmolekulák valós terjedési módjától eltérő, jellemzően kidolgozottabb mozgásformák jelennek meg (l. (17), (27)–(29)).

- (27) nagyon szép dallamok **szálldogálnak** közben
- (28) Cute sounds **bouncing around** and crunching sounds get layered in.
'Aranyos hangok **patognak erre-arra** és ropogó hangok kerülnek bele.'
- (29) dreamlike arpeggiated melodies **spiralling** gently
'álomszerű, arpeggiált dallamok, amelyek lágyan **kacsaringóznak**'

Ahogy a példákkal is próbáltam szemléltetni, a figuratív mozgás kategóriája leginkább a halláshoz köthető, a domináns kontextus pedig a zenekritika (vö. Julijich 2019). A legtöbb találatot az angol *melody* eredményezte: 12 előfordulást a 338-ból (3,55%). A második helyen a magyar *dallam* áll (5 előfordulás a 382-ből, 1,31%), a *zaj*, *fény*, *sound*, *light* és *color* szavak pedig csak egy-két alkalommal fordultak elő ezzel a konceptualizációs stratégiával. A látás fogalmi tartományában talált figuratív mozgások a kavargás, hullámmás és a vibrálás voltak. A szaglás kulcsszavai egyetlen találatot eredményeztek (30) – talán azért, mert ennél az észlelési modalitásnál a legdominánsabb a valódi mozgás.

(30) Illata: Vibráló és beszédes, meglepő egyensúly a citrus, a fűszerek és a fák között.

4.5. Megelevenítés

A megelevenítés, tehát a céltartomány élőlényként való megjelenítése viszonylag ritka konceptualizációs stratégiának mondható a vizsgált korpuszokban: összesen 44 esetet kategorizáltam így, ami a teljes minta 0,72 százalékát teszi ki. Ebből 19 token (0,31%) nem vonatkozhat emberre (l. (7), (31)), így csak a maradék 25 (0,41%) számítható be a potenciális megszemélyesítések közé (l. (8), (32)–(33)). Ennek több mint kétharmada (17 előfordulás) a magyar korpuszból származik, és elsősorban a *dallam*, *illat* és *zaj* kulcsszavakhoz kötődik. Az angol kulcsszavak közül csak a *melody* emelkedik ki (a figuratív mozgás kategóriájához hasonlóan), továbbá a *light* egyetlen előfordulásán kívül csak auditív kontextusokban volt megfigyelhető humán olvasatot is lehetővé tévő megelevenítés.

(31) Súly éppúgy, mint szárnyaló dallamok, akadnak benne.

(32) Roger egy bádogdobozból, egy fadarabból és egy kifeszített nylonhúrból készített magának "gitárt", és meglepő dallamokat tud **előcsalogatni** a furcsa szerkezetből.

(33) De mikor végre a fanyar bűz bekúszott az orrába, jobban szemügyre vette az előtte állót.

A magyar találatok közül néhány erősen konvencionizálódott leképezésekre épül (pl. *zajt kelt*, *a zaj elhal*, *a fény természetete*), ami a megelevenítő konceptualizációk és a konvencionális összefüggéseinek további tanulmányozására szólít fel. Emellett azt is fontos kihangsúlyozni, hogy a megelevenítések kontinuumot alkotnak az aktív ágens és a figuratív mozgás konstruálási stratégiái és a megszemélyesítések, elsősorban az alapbeállítású megszemélyesítések között (egymáshoz való viszonyukat nem lineárisan célszerű modellezni, hanem legalább két dimenzióban, átfedésekkel). Ebből adódóan sok esetet nehéz egyértelműen körbehatárolni: a figuratív mozgás és a megelevenítés közötti átmenetben helyezkedik el például a (27), az alapbeállítású megszemélyesítések és a megelevenítések prototípusa között pedig a (34) és (35).

(34) Kóstoláskor az érett aszúkra jellemző ízek, illatok jönnek elő, csokoládé, dió, karamell.

- (35) various melody lines **odging in and out of (and running beneath) action motifs** create a sense of consistent style within the score
'a különböző dallamvonalak, amelyek **ide-oda szökdelnek az akciómotívumok között (illetve alattuk futnak)**, a partitúrán belüli egységes stílus érzetét keltik'

4.6. Alapbeállítású megszemélyesítések

Az alapbeállítású (default) megszemélyesítések a megelevenítésekhez képest több mint háromszoros gyakoriságot mutatnak: összesen 143 ilyen találtam, ami átlagolva a konkordanciasorok 2,32 százalékát jelenti. Az adatokat közelebbről szemügyre véve azonban azt látjuk, hogy 37 alkalommal a magyar *erős*, 27 esetben pedig az angol *strong* testesíti meg a leképezést (*erős fény*, *erős zaj*, *erős illat* stb.), tehát a 143 alapbeállítású megszemélyesítésből 64 egyetlen konvencionalizálódott szerkezet ismétlődésének tudható be. A maradék 79 előfordulás szemantikai szempontból heterogén (l. (5), (36)–(38)), és sok esetben nehezen választható el a konvencionalizálódott megszemélyesítésektől, a megelevenítésektől, de még az aktív ágens kategóriájától is. Ez nem meglepő, tulajdonképpen a kategória definíciójából következik (vö. Dorst–Mulder–Steen 2011: 178): az alapbeállítású megszemélyesítések olyan leképezések, amelyek esetében nem szükségszerű a perszónifikáló olvasat, hanem a befogadó interpretációján múlik, hogy megszemélyesítésként értelmezi-e az adott szerkezetet. Az pedig, hogy egy többféleképpen értelmezhető szerkezet milyen mértékben kínálja fel a perszónifikáló olvasatot, tehát a befogadók milyen arányban a humán forrástartományt tekintik alapértelmezettnek, szerkezetenként változik, így ebből a szempontból az alapbeállítású megszemélyesítések is kontinuumra helyezhetők. A kategória mélyrehatóbb feltérképezéséhez fontos lenne empirikus vizsgálatokat végezni a különböző szerkezetek lehetséges humán olvasatának erősségével kapcsolatban (legfőképp anyanyelvi beszélőkkel végzett interjúk alapján).

- (36) A karosszéria fegyverszürkéje egy **visszafogott árnyalat**, nem úgy, mint a kabin meghatározó, "Vermillion" piros színe.
- (37) jónéhány hazai dallam világviszonylatban is **megállja a helyét**
- (38) Korábban már írtunk nektek a Lancome Tresor Midnight Rose illatáról, ami azóta is hú társunk a mindennapokban, amikor egy **játékos és érzéki illattal** óhajtjuk körülvenni magunkat.

4.7. Konvencionalizálódott megszemélyesítések

A konvencionalizálódott megszemélyesítések szinte azonos arányban fordultak elő, mint az alapbeállításúak, a két nyelvben külön-külön (lásd a 3. táblázatot) és együttesen nézve is (138 token, 2,24%). Ebből a két nyelvben összesen 36 alkalommal fordult elő a jellemzően intenzív szagok, illatok hirtelen érzékelésének kifejezésére használt *megcsap valakit*, *megcsapja valaki orrát* konstrukció és változatai.¹⁴ A szerkezet megvalósulási formáinak pontos eloszlása az 5. táblázatban

¹⁴ A magyar korpuszban előfordult a *megüti valaki fülét* szerkezet is, de csak háromszor (a *hang*, *dallam* és *zaj* kulcsszavak esetében is pontosan egy alkalommal).

tekinthető át: amint látható, a magyar kifejezések jóval nagyobb gyakorisággal fordultak elő, mint angol megfelelőik, azonban a későbbiekben látni fogjuk, hogy az angolban a magyarnál jóval több fogalmilag rokon újszerű megszemélyesítést eredményezett a vizsgálat. A konstrukció elsősorban A SZAG FIZIKAI ERŐHATÁS fogalmi metaforára épül (SMELL IS A PHYSICAL FORCE, INTENSE SMELL IS A STRONG PHYSICAL FORCE, Kövecses (2019: 342)), de szerepet játszik benne a metonímián alapuló A SZAG LEVEGŐ (SMELL IS AIR, Dignonnet (2018a: 181)) leképezés is.¹⁵

	<i>szag</i>	<i>illat</i>	<i>bűz</i>	<i>smell</i>	<i>scent</i>	<i>stench</i>
<i>megcsap valakit</i>	5	2	1	-	-	-
<i>megcsapja valaki orrát</i>	1	3	7	-	-	-
<i>megüti valaki orrát</i>	1	0	0	-	-	-
<i>arcul csap valakit</i>	0	0	1	-	-	-
<i>hit someone</i>	-	-	-	2	0	0
<i>hit someone's nose</i>	-	-	-	1	0	1
<i>hit someone's nostrils</i>	-	-	-	0	0	1
<i>smack someone in the face</i>	-	-	-	0	0	1

5. táblázat

A megcsap vkit / megcsapja vki orrát szerkezet változatainak eloszlása kulcsszavanként

A *megcsap valakit / megcsapja valaki orrát* mellett több mint egyszer fordultak elő a következő szerkezetek: magyar *élnék (szín), két szín találkozása, színek/fények játéka, (fény/hang) bántja valaki szemét/fülét, (szag/illat) társul valamihez, visszaköszön, uralkodik valahol, árulkodik valamiről, megbabonáz, angol rich, bold, to mask, to marry/wed, to meet (with), to travel (39), to overpower, overpowering, offensive, voluptuous, a smell clings to someone/to the air*. Bizonyára az egyszerű találatot eredményező konstrukciók (l. (40)–(42)) sem egyedi esetek – célzott kollokációs vizsgálatok teljesebb képet adhatnának a gyakoriságukról és kulcsszavankénti eloszlásukról.

- (39) the way in which the melody **travels back and forth** between the story and the backing score
'ahogyan a dallam **ide-oda vándorol** a történet és a háttérzene között'
- (40) A ház túlságosan ki volt hűlve ahhoz, hogy megérezzék a hatását, de egész más volt úgy pakolni, hogy meleg, sárgás fény **táncolt körülöttük a falakon**, és nem csak a saját lámpásaik pislákolnak.
- (41) A citromsárga és a narancssárga egyes árnyalataival sok-sok évnyi körömlakkozás alatt sem sikerült **megbarátkoznom**.
- (42) a jelenlévők közül valaki **eszeveszett** naftalin szagot árasztott

¹⁵ Az ÉKSz.² „megcsap” szócikkének definíciói: „1. Rácsapva megüt. 2. <Légnemű anyag áramlása> hirtelen érezhetővé válik vki, vmi számára. (Megcsapja a hideg.)” Ez a második jelentés foglalja magában a szaglás kontextusában releváns olvasatot is, fogalmilag összevonva a szagokat az őket tartalmazó levegővel.

Összesen 306 periférikus megszemélyesítést találtam, ami átlagosan az elemzett konkordanciasorok 4,96 százalékát teszi ki. A 4. táblázat észlelési modalitásonként összevont adatai az aktív ágensként történő reprezentációhoz hasonló tendenciát mutatnak (még ha a nagyságrendek eltérnek is): mindkét nyelvben a látás kulcsszavai eredményezték a legkevesebb előfordulást (magyar: 4,43%; angol: 1,59%), ezt követte a hallás (magyar: 5,32%; angol: 4,16%), a legtöbb találat pedig a szaglás esetében volt (magyar: 7,24%; angol: 6,38%). A 2. táblázat árnyalja ezt a képet: azt láthatjuk, hogy a magyar kulcsszavak értékei érzékenkénti bontásban nézve viszonylag homogének, az angolok kevésbé. A *light* és a *color* négyszer annyi találatot adott, mint a *shade*, a *melody* körülbelül három és félszer annyit, mint a *sound* és a *noise*, a *scent* pedig kevesebb mint fele annyiszor fordult elő ilyen periférikus megszemélyesítő konstrukciókban, mint a *smell* (a *stench* a kettő között helyezkedik el).

4.8. Újszerű megszemélyesítések

Újszerű megszemélyesítésből összesen 93 tokent azonosítottam be, ami átlagolva a minták 1,51 százalékát jelenti. Az angol adatokban itt is érvényesül a növekvő tendencia a látástól kezdve a halláson át a szaglásig (0,69%, 1,30%, illetve 2,69%, lásd a 4. táblázatot), a magyarban azonban nem, ott a hallás kulcsszavai jóval nagyobb gyakorisággal fordultak elő újszerű megszemélyesítő konstrukciókban, mint a szaglással kapcsolatosak (látás: 0,80%; hallás: 2,31%; szaglás: 1,23%). Ez a mintázat mindenekelőtt a *stench*, *scent* és *dallam* kulcsszavak kiugró értékeire vezethető vissza (3,99%, 3,42%, illetve 3,14%, lásd a 2. táblázatot).

A szemantikai elemzés során az volt a fő kérdés, hogy körvonalazódnak-e specifikusabb személyek, amelyeket a talált megszemélyesítések a kulcsszavak által kódolt érzetekhez rendelnek. Az előfordulások körülbelül felében ez nem volt jellemző, a leképezés kimerült a céltartomány humán szintre emelésében, annak általános emberi tulajdonságokkal vagy képességekkel való felruházásában, vagy pusztán emberi személyiségének deklarálásában (l. (43)–(46)).

- (43) A zaj meg a csend **ellenségek**. A zene meg a csend nem.
- (44) a long, **lonesome** sound came from the north
'egy hosszú, **magányos** hang jött észak felől'
- (45) egy illat, ami azt **mondja**: a segíts magadon nem igaz!
- (46) individual, versatile shades bursting with **personality** and sophistication
'egyedi, sokoldalú árnyalatok, amelyekből szinte kirobban a **személyiség**
és a kifinomultság'

A többi adat két nagy csoportra osztható. Az egyik a szóban forgó érzékszervi ingereket szimpatikus, pozitív személyként jeleníti meg, aki *barátságos*, *bájos*, *vidám*, *jótekingó*, *elegáns*, *érzékeny* (lásd még *cute* 'aranyos' a (28)-ban, illetve (47)–(50)). A kulcsszavak eloszlása ebben a klaszterben a következő: a *dallam* a leggyakoribb öt tokennel, ezt követi a *scent* négy előfordulással, majd az *illat* és *melody* hárommal, az *árnyalat*, *light* és *sound* kettővel, végül pedig a *fény* és *szag* eggyel.

- (47) the shadows and the light **play their games of chase**
'az árnyékok és a fény fogócskázna egymással'
- (48) a wonderful blend of **serene yet sexy scent**
'**nyugodt, mégis szexi illat** csodálatos elegye'
- (49) néhol kifejezetten **nyájas** terjengésbe kezdenek a dallamok, a hangszerek szerepkörei is a helyükre kerülnek
- (50) A lányszagok és a fiúk szaga majdnem látható a zezugos lakásban, ahogy **összeölelkeznek**, összefonódnak, a fiúk szürkés-kék, a lányoké piszkossárga és vérpiros

A másik csoport ezzel szemben egy negatív személyt ábrázol, de némileg specifikusabban: egy pusztán ellenszenves ember helyett egy agresszív támadó, egy gonosz betolakodó jelenik meg, aki elsősorban az észlelő érzékszerveit veszi célba, de egy terület elfoglalására is törhet (a szagokra vonatkozólag vö. Rémi Digonnet A SMELL IS AN INVADER konceptuális metaforáját: Digonnet (2016: 112–116) és (2018a: 184–190)). Az ide tartozó szerkezetek fogalmilag kapcsolódnak a *megcsap valakit* / *megcsapja valaki orrát* konvencionizálódott megszemélyesítéshez, valamint a *beborít*, *ellep*, *betölt* stb. aktív reifikációkhoz is (l. (20), (25)–(26)), de annál kidolgozottabbak. Az angol korpuszban az *aggressive sound* 'agresszív hang(zás)' kivételével csak olfaktív kulcsszavak fordultak elő, ezek közül is kiemelkedő a *stench* 12 tokennel (3,19%) – a leképezés létrehozói pedig jellemzően a *wicked* és *evil* 'gonosz' melléknevek, valamint az *assault*, *assail* 'megtámad' és *invade* 'megszáll' igék, de kreatívabb kifejezések is előfordulnak (pl. *knocked me to my knees* 'úgy megütött, hogy térdre estem', *smacks me in the face* 'arcul csap'). A magyar korpuszban ezzel szemben hasonló arányban van jelen a szaglás (4 token) és a hallás (6 token), és mind a hat ide tartozó kulcsszó képviselteti magát legalább egyszer (l. (51)–(54)). Vizuális inger csak egy alkalommal bukkan fel, akkor is egy auditívval együtt (54), továbbá távolabbról ide sorolható még a kontextus által szintén hanghatásokkal összekapcsolt, *kérlelhetetlennek* leírt és ezáltal egy zsarnokhoz hasonlított fény esete is (55).

- (51) A sok körüti gyors étterem illata **szállta meg az utcát**, hiszen most folyamatosan [sic!] nyitva hagyták az ablakokat.
- (52) Köszönöm a lehetőséget, még sok őrjöngést, kemény és tört ritmust, dallamokat, **melyek ott basszák szájba az óvatlan hallgatót, ahol nem is várná.**
- (53) Ez a furcsa, egyre **dühödtebbnek** tűnő zaj **rángat vissza a valóságba**, és én minden egyes bumnál úgy érzem, mintha valaki a fejemre kopácsolna.
- (54) a harsány képek és hangok **legyűrik a retinát és a dobhártyát**
- (55) amelyek arra készítetik, hogy a sebesség mámorát, a villódzó fények **kérlelhetetlen** ritmusára járt techno-táncok kábulatát keresse

Noha pozitívabb konnotációval, de ugyancsak támadólag viselkedik az (56)-ban megjelenített illat, amely *ravaszu* hatalmába keríti észlelőjét.

- (56) Minden apró mozdulatából az eső áztatta erdő illata, a jázminok és gyöngyvirágok finom elegye szállt fel és **ravaszul fonta körbe a férfit**.

További általánosításokat az adatok nem tesznek lehetővé. Érdemes még megjegyezni, hogy az angol *noise* egyetlen újszerű megszemélyesítést sem eredményezett (periférikusból is csak összesen kilencet), valamint azt, hogy néhány újszerűnek annotált szerkezet valójában már konvencionalizálódott, csak a szótári definíciók nem tartalmazzák a nem emberi jelentéskiterjesztést (57).

- (57) **I have fallen in love with this scent.**
'Beleszerettem ebbe az illatba.'

4.9. Metonimikus megszemélyesítések

Az (57)-es példa átvezet minket az utolsó szemantikai kategóriához, a metonimián alapuló megszemélyesítésekhez, ugyanis a mondatban lévő *scent* főnév egyszerre utal egy valódi illatra és az illatot tartalmazó parfümre mint termékre (a magyar *illat* is képes kódolni mindkét jelentést). Nem lehet egyértelműen megmondani, hogy a mondat alanya melyikbe szeretett bele, hiszen rendkívül szoros a kapcsolat a kettő között. A nyilvánvaló metonimikus viszony ellenére mégsem annotáltam a mondatot metonimián alapuló megszemélyesítésként, mert Dorst és munkatársai definíciója szerint abban a megszemélyesített entitás egy humán ágenssel áll metonimikus kapcsolatban (vö. 3.2.), és éppen ez a humán ágens teszi lehetővé a perszifikációt.

Ebből a típusból igen keveset találtam: a kulcsszavak közül csak tíz fordult elő ilyen szerkezetben, és ebből is kilenc csak egyszer vagy kétszer. Egyedül a *dallam* eredményezett négy tokent (a *melody* viszont egyet sem). A szaglás kulcsszavai egyik nyelvben sem eredményeztek találatot.

Az összesen 16 szerkezetet (0,26%) motiváló metonimikus kapcsolatok mégis sokfélék: az (58) és (59) mondatban a megszemélyesítést hordozó melléknevek valójában nem az adott hanghatást írják le csüggedtnek vagy bátoratlannak, hanem a hanghatást okozó embereket (OKOZAT AZ OK HELYETT); a (60)-ban látható dallam nem azért bánatos, mert szomorúságot érez, hanem mert a hallgatóiban ilyen érzelmeket ébreszt (OK AZ OKOZAT HELYETT); a (61) pedig egy hosszabb gondolatmenetbe illeszkedik bele, amely színeket rendel különböző embertípusokhoz, így létrehozva a mondatot lehetővé tévő egyedi metonimikus viszonyt.

- (58) Claudia is prone to sitting in the window and making **despondent noises** about not being outdoors too.
'Claudia hajlamos az ablaknál ülni és **csüggedt hangokat** hallatni amiatt, hogy nem a szabadban van.'
- (59) A kezdetben kissé **bátoratlan** (lányos) dallamokat hamarosan egyre erőteljesebb ének váltotta fel (a fiúk is bekapcsolódtak).
- (60) Miután csalódott, újra kesereg. Ezt ismét **bánatos dallam** érzékelteti. Végre megtalálja a nyáját, és örömeiben táncra perdül.
- (61) Ha más színnel **házasodnak**, igazi áldásnak tartják a megcsalást, ha a másik a kielégülést házon kívül keresi, ám két szürke ember házassága az égben köttetett.

4.10. A potenciális megszemélyesítések összesítve

A 2–4. táblázatok utolsó sora együttesen mutat be minden potenciálisan megszemélyesítésként értelmezhető szerkezetet (a humán interpretációt lehetővé tévő megelevenítésekől kezdve az újszerű és metonimikus leképezésekig). Az arányokat észlelési modalitások szerint összevetve (lásd a 4. táblázatot) az angol adatok nem meglepő módon itt is a már kisebb léptékben is megfigyelhető mintázatot rajzolják ki: a látás kulcsszavainak kiátlagolt gyakorisága 2,72%, míg a hallás esetében ez 5,83%, a szaglás esetében pedig 9,07%. A magyar kulcsszavakra nézve mást látunk: ugyan a vizuális tartomány arányai a legalacsonyabbak itt is (5,50%), ez mégis jóval több az angol vizuális kulcsszavakénál, a hallás és a szaglás pedig hasonló mértékben, az angol olfaktív kulcsszavakét megközelítő arányban van jelen (8,22% és 8,47%). A magyar mintában csak minimálisan nagyobb a szaglás kontextusában talált potenciális megszemélyesítések aránya a hallás kontextusában találtakénál.

A kulcsszavakat gyakoriság alapján (lásd a 2. táblázatot) csökkenő sorrendbe állítva 12 és 9 százalék közötti a potenciális megszemélyesítések aránya az *illat* (11,52%), *smell* (10,00%), *stench* (9,84%) és *melody* (9,76%) esetében; 9 és 6 százalék közötti a *dallam* (8,90%), *zaj* (8,42%), *bűz* (7,57%), *scent* (7,37%), *hang* (7,35%) és *szag* (6,32%) szavaknál; 6 és 3 százalék közötti a *fény* (5,76%), *szín* (5,73%), *árnyalat* (5,00%), *sound* (4,83%) és *light* (3,40%) esetében; 3 százalék alatti a *color* (2,92%), *noise* (2,89%) és *shade* (1,85%) szavaknál.

Minden szaglással kapcsolatos kulcsszó a két nagyobb gyakoriságú tartományban található, és a hat hallással kapcsolatos kulcsszó közül is négy itt kapott helyet. A látással kapcsolatos kulcsszavak kivétel nélkül a két alacsonyabb gyakoriságú tartományban helyezkednek el. Emellett az is megfigyelhető, hogy jellemzően a pozitív vagy negatív jelentésű kulcsszavak eredményeztek több találatot, a semlegesek kevesebbet: a gyakorisági sorrend első nyolc elemének jelentésében erősen benne van a pozitív vagy negatív evaluáció (az alapvetően semleges angol *smell* kivételével, amely még ha kisebb mértékben is, de szintén rendelkezik negatív konnotációval (vö. Galac 2020: 138)). Ez a mintázat – ha további kutatások is meg erősítik – összefüggésben állhat a metaforikus nyelvhasználat és az érzelmek szoros kapcsolatával (vö. pl. Kövecses 2000; Citron–Goldberg 2014; Citron–Lee–Michaelis 2020).

4.11. Formai jellemzők

A szemantikai jellemzőkön túl annotáltam a vizsgált konceptualizációs stratégiák szófaji megvalósulásait is. Ebből az adathalmazból a 6. táblázatban csak a potenciális megszemélyesítésekre vonatkozókat jelenítem meg, hiszen ezek a szerkezetek képezik a tanulmány fő fókuszát. A számokat természetesen annak fényében kell szemlélni, hogy a korpuszvizsgálatban használt keresőszavak mind főnevek voltak, így az adatok csak a főnevekhez illeszkedő megszemélyesítő szerkezetekről adnak felvilágosítást, nem általánosságban véve a megszemélyesítésekről.

nyelv	szófajok	megelevenítés (van human olvasat)	alapbeállítás (default)	konvencionizálódott	újszerű	metonimikus
magyar	ige / igei csoport (trajektor)	9	27	49	13	1
	ige / igei csoport (landmark)	5	6	4	2	1
	folyamatos melléknévi igenév	0	4	8	3	0
	melléknév	1	39	16	18	6
	főnév / főnévi csoport	2	4	4	3	0
	határozószó	0	1	0	1	0
	komplex	0	0	1	3	0
angol	ige / igei csoport (trajektor)	2	23	18	20	3
	ige / igei csoport (landmark)	0	3	9	5	2
	folyamatos melléknévi igenév	0	2	3	1	0
	melléknév	6	33	23	17	3
	főnév / főnévi csoport	0	1	3	4	0
	határozószó	0	0	0	0	0
összesen		25	143	138	93	16

6. táblázat

A potenciális megszemélyesítések szófaji megvalósulásai
nyelvek szerinti bontásban

A magyar és angol adatok több szempontból egyező mintázatokat rajzolnak ki. Mindkét nyelvben hasonló gyakorisággal szerepel a két domináns szerkezet: a melléknévi és azon igei konstrukciók, amelyekben a kulcsszó alanyi (trajektori) funkciót tölt be (a magyar esetében a konvencionizálódott kategória igei megvalósulásainak kiugró értékei a hússzor ismétlődő *megcsap valakit / megcsapja valaki orrát* kifejezésnek tudhatók be). Szintén közel áll egymáshoz azon igei konstrukciók aránya, amelyekben a kulcsszó által kódolt érzékszervi inger másodlagos figura-ként szerepel (62). Határozószók alig fordulnak elő, és komplex, azaz a (jellemzően szintén komplexebb) leképezést több szófajjal megvalósító szerkezetből is kevés van. Ezzel szemben a folyamatos melléknévi igenevek (63) száma a magyarban jóval magasabb, mint az angolban (15 vs. 6 token), és a főnevek vagy főnévi csoportok által kódolt megszemélyesítő szerkezetek (64) is másfélszer annyi találatot eredményeztek (13 vs. 8 token).

- (62) A citromsárga és a narancssárga egyes árnyalataival sok-sok évnyi körömlakkozás alatt sem sikerült **megbarátkoznom**.
- (63) kapunk szép és egyben pogány szertartásokra **invitáló dallamokat**
- (64) A vastag harisnyák közül most a világos árnyalatoké lesz **a főszerep**.

A magyar újszerű megszemélyesítések komplexnek besorolt tokenjei közül az egyik az egyetlen aposztrofikus megszemélyesítés (vö. Sájter 2008; Simon 2018: 330–331), amit a vizsgálat során találtam. Ez a típus abban különbözik a reprezentáló megszemélyesítésektől, hogy nem emberi tulajdonságokat vagy cselekvéseket kapcsol a szóban forgó céltartományhoz, hanem az aktuális diskurzus résztvevő-jévé teszi azt, és így az ennek a prototipikusan emberi szerepnek köszönhetően válik személyjellegűvé (65).

(65) **no te zaj, most rajta kaplak**, híres titkod most lejár [...]

Az elemzés során használt utolsó címke az explicit hasonlításokat jelölte. Ebből összesen 10 tokent találtam (8 angolt és 2 magyart), de ezek is csak távolról kötődnek a megszemélyesítésekhez. Nyolc előfordulás reifikáló konceptualizációkhoz tartozik (18), kettő pedig olyan megelevenítésekhez, amelyek nem teszik lehetővé a humán olvasatot (l. (19) és (66)).

(66) The moment my hand landed flat against the glass, that teal light rose up **snake-like**, in a milky gas...

'Abban a pillanatban, ahogy a kezem laposan az üveghez ért, az a pávakék fény kigyószerűen, tejszerű gázban emelkedett fel...'

5. Összegzés

A tanulmány egy korpuszbéli adatokon alapuló vizsgálatot mutatott be, amelynek célja a látás, hallás és szaglás céltartományával működő megszemélyesítések kontrasztív megközelítésű tanulmányozása volt a magyar és angol nyelvben. Az észlelés és a figuratív nyelvhasználat keresztmetszetében található vizsgálati tárgy exploratív jellegű feltérképezése és mintázatok keresése mellett a kutatás specifikusabb célkitűzése annak a hipotézisnek a tesztelése volt, miszerint a szaglás fogalmi tartománya több megszemélyesítő konceptualizációt tartalmaz, mint a másik két észlelési modalitás.

Az adatok a TenTen korpuszcsalád magyar és angol alkörpuszából származnak, amelyek internetes forrásokból automatikusan gyűjtött, több milliárd szavas, az azonos összeállítási elveknek köszönhetően egymással is összehasonlítható korpuszok. Mindkét nyelv mindhárom észlelési modalitásában három-három főnevet használtam a konkordanciakeresésekhez (*fény, szín, árnyalat, hang, dallam, zaj, szag, illat, bűz, light, color, shade, sound, melody, noise, smell, scent, stench*), majd az ezekből véletlenszerűen generált reprezentatív mintákat elemeztem manuálisan.

Az általános kérdésfeltevés legfőbb eredménye annak belátása volt, hogy a megszemélyesítés egy igen összetett jelenség, amely a belső heterogenitásán és fokozatosságán túl szorosan összefügg és így együtt kezelendő a vele rokon konceptualizációs stratégiákkal. Ennek megfelelően az elemzés során az alábbi szemantikai kategóriákat különböztettem meg: Dorst–Mulder–Steen (2011) osztályozását követve egyrészt az újszerű, a metonimikus, a konvencionizálódott és az alapbeállítású (default) megszemélyesítéseket, másrészt pedig az ezekkel kontinuitásban álló megelevenítést, a céltartományt figuratív módon mozgó entitásként leképező metaforákat, valamint az azt aktív ágensként megjelenítő konceptualizációkat. Emellett annotáltam az érzékszervi ingereket tárgyként vagy egyéb

élettelen anyagi létezőként reprezentáló leképezéseket is (reifikáció), amelyek a megszemélyesítő szerkezetek ellenpólusának is tekinthetők. A tanulmányban ezen kategóriák előfordulási arányait hasonlítom össze egymással, továbbá példákkal illusztrálva mutatom be a kategóriák prototipikus elemeit és az átmeneti megvalósulásokat is.

A kezdeti hipotézist csak az angol nyelvre vonatkozóan sikerült teljes mértékben validálni. Az angol korpusz adataiban az újszerű, a konvencionalizálódott és az alapbeállítású megszemélyesítés, valamint az aktív ágensként történő konceptualizáció kategóriájában is a szaglás kulcsszavai eredményezték – kiátlagolva – a legtöbb találatot; ezt követte a hallás, majd a látás. Ezt látjuk az összes potenciális megszemélyesítés együttes értékein is. A magyar adatokban ezzel szemben csak az aktív ágensként történő konceptualizáció rajzolja ki egyértelműen ezt a mintázatot, a különböző típusú megszemélyesítések nem. Ha pedig az összes potenciális perszonifikációt nézzük, akkor a hallás és a szaglás lényegesen nagyobb gyakoriságot mutat a látásnál, de a szaglás csak minimális különbséggel előzi meg a hallást.

Fontos azonban tisztában lenni a vizsgálat korlátaival és az eredmények általánosíthatóságának mértékével is. Mindenekelőtt nem lehet három főnév alapján megbízható következtetéseket levonni egy észlelési modalitás teljes nyelvi és fogalmi szerveződésével kapcsolatban. Más szófajú keresőszavak konkordanciáinak elemzése nagyban árnyalhatná a kutatás tárgyáról alkotott képünket, ahogyan más korpuszok adatainak bevonása is. Emellett az annotációs rendszert is lehetne tovább tökéletesíteni: az eredmények fényében az tűnik célszerűnek, ha az itt használt szemantikai kategóriák helyett egymással párhuzamosan kezelnék a létezés nagy láncának fokozatait, a konvencionalizáltság mértékét, valamint a metonimikus dimenziót (hiszen bármelyik típusú leképezés lehet többé-kevésbé konvencionalizálódott, illetve metonimikus).¹⁶

Összegezve kijelenthetjük, hogy a megszemélyesítés mint fogalmi leképezés nemcsak általánosságban a világ emberek általi értelmezésében játszik központi szerepet, de az érzékszervi tapasztalataink nyelvi konceptualizációjához is nagyban hozzájárul. A jelen kutatásnak sikerült a fókuszban lévő kérdéskör számos aspektusára rámutatni, de végérvényes eredmények helyett elsősorban további vizsgálati irányok körvonalazódtak. Például célzottan fel kellene térképezni a konvencionalizálódott módjait annak, ahogy az érzékszervi ingerekről és az érzeteinkről beszélünk, hogy ehhez viszonyítva közelíthessük meg az újszerű reprezentációs stratégiákat. A megszemélyesítő és rokon konceptualizációk és a metonímia lehetséges kapcsolódási pontjainak tanulmányozása is egy ígéretes irány, de a Dorst és kollégái által definiált alapbeállítású (default) kategória humán olvasatának a többi lehetséges értelmezéshez való viszonya is részletesebb vizsgálatokat kíván. Végül, mélyebbre hatolva az elemzésben, meg kellene próbálni különbséget tenni a külső ingerek (*stimuli*) és a belső érzetek (*qualia*) nyelvi megjelenése között, amennyiben lehetséges különválasztani ezt a két fogalmilag szorosan összefonódó, ámde a valóságban merőben eltérő dimenziót.

¹⁶ „Conventionality, metonymy and deliberateness are independent forces interacting in different ways” (Dorst 2011: 129).

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani Simon Gábornak, akinek témavezetőként adott értékes tanácsai mind elméleti, mind módszertani vonatkozásban sokat formáltak nemcsak a jelen munkát, de egész kutatói szemléletemet.

Hivatkozások

- Bagli, Marco 2021. *Tastes We Live By. The Linguistic Conceptualisation of Taste in English*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. doi:10.1515/9783110630404.
- Baicchi, Annalisa – Rémi Dignonnet – Jodi L. Sandford (szerk.) 2018. *Sensory Perceptions in Language, Embodiment and Epistemology*. (Studies in Applied Philosophy, Epistemology and Rational Ethics 42) Cham: Springer. doi:10.1007/978-3-319-91277-6.
- Bechtel, Fritz 1879. *Über die Bezeichnungen der sinnlichen Wahrnehmungen in den indogermanischen Sprachen*. Weimar: H. Böhlau.
- Bergen, Benjamin K. 2012. *Louder Than Words. The New Science of How the Mind Makes Meaning*. New York: Basic Books.
- Bergen, Benjamin K. 2015. Embodiment, simulation and meaning. In Nick Riemer (szerk.) *The Routledge Handbook of Semantics*. London, New York: Routledge. 142–157.
- Bowdle, Brian F. – Dedre Gentner 2005. The career of metaphor. *Psychological Review* 112/1:193–216. doi:10.1037/0033-295X.112.1.193.
- Citron, Francesca M. M. – Adele E. Goldberg 2014. Metaphorical sentences are more emotionally engaging than their literal counterparts. *Journal of Cognitive Neuroscience* 26/11:2585–2595. doi:10.1162/jocn_a_00654.
- Citron, Francesca M. M. – Mollie Lee – Nora Michaelis 2020. Affective and psycholinguistic norms for German conceptual metaphors (COMETA). *Behavior Research Methods* 52/3:1056–1072. doi:10.3758/s13428-019-01300-7.
- Dancygier, Barbara – Eve Sweetser 2014. *Figurative Language*. (Cambridge Textbooks in Linguistics) Cambridge: Cambridge University Press.
- Dignonnet, Rémi 2016. *Métaphore et olfaction: une approche cognitive*. Paris: Honoré Champion.
- Dignonnet, Rémi 2018a. The linguistic expression of smells: From lack to abundance? In Annalisa Baicchi – Rémi Dignonnet – Jodi L. Sandford (szerk.) *Sensory Perceptions in Language, Embodiment and Epistemology*. (Studies in Applied Philosophy, Epistemology and Rational Ethics) Cham: Springer. 177–191. doi:10.1007/978-3-319-91277-6_10.
- Dignonnet, Rémi (szerk.) 2018b. *Pour une linguistique sensorielle*. Paris: Honoré Champion.
- Dorst, Aletta G. 2011. Personification in discourse: Linguistic forms, conceptual structures and communicative functions. *Language and Literature: International Journal of Stylistics* 20/2:113–135. doi:10.1177/0963947010395522.

- Dorst, Aletta G. – Gerben Mulder – Gerard J. Steen 2011. Recognition of personifications in fiction by non-expert readers. *Metaphor and the Social World* 1/2:174–200. doi:10.1075/msw.1.2.04dor.
- Galac, Ádám 2020. Semantic change of basic perception verbs in English, German, French, Spanish, Italian, and Hungarian. *Argumentum* 16:125–146. doi:10.34103/ARGUMENTUM/2020/9.
- Geeraerts, Dirk 2015. Sense individuation. In Nick Riemer (szerk.) *The Routledge Handbook of Semantics*. London, New York: Routledge. 233–247.
- Gentner, Dedre – Brian F. Bowdle 2001. Convention, form, and figurative language processing. *Metaphor and Symbol* 16/3–4:223–247. doi:10.1080/10926488.2001.9678896.
- Grimm, Jacob 1848. Die fünf Sinne. *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 6:1–15.
- Jackendoff, Ray S. 1983. *Semantics and Cognition*. Cambridge: MIT Press.
- Jędrzejowski, Łukasz – Przemysław Staniewski (szerk.) 2021. *The Linguistics of Olfaction: Typological and Diachronic Approaches to Synchronic Diversity*. (Typological Studies in Language 131) Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. doi:10.1075/tsl.131.
- Johnson, Mark 1987. *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago: University of Chicago Press. doi:10.7208/chicago/9780226177847.001.0001.
- Julich, Nina 2019. Why do we understand music as moving? The metaphorical basis of musical motion revisited. In Laura J. Speed – Carolyn O’Meara – Lila San Roque – Asifa Majid (szerk.) *Perception Metaphors*. (Converging Evidence in Language and Communication Research 19) Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 165–184. doi:10.1075/celcr.19.09jul.
- Kövecses, Zoltán 2000. *Metaphor and Emotion. Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kövecses, Zoltán 2019. Perception and metaphor: The case of smell. In Laura J. Speed – Carolyn O’Meara – Lila San Roque – Asifa Majid (szerk.) *Perception Metaphors*. (Converging Evidence in Language and Communication Research 19) Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 327–346. doi:10.1075/celcr.19.16kov.
- Krejcie, Robert V. – Daryle W. Morgan 1970. Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement* 30/3:607–610. doi:10.1177/001316447003000308.
- Lakoff, George – Mark Johnson 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago, London: University of Chicago Press.
- Lakoff, George – Mark Johnson 1999. *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.
- Lakoff, George – Mark Turner 1989. *More than Cool Reason. A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: The University of Chicago Press.
- MacKay, Donald G. 1986. Prototypicality among metaphors: On the relative frequency of personification and spatial metaphors in literature written for children versus adults. *Metaphor and Symbolic Activity* 1/2:87–107. doi:10.1207/s15327868ms0102_1.

- Majid, Asifa – Stephen C. Levinson 2011. The senses in language and culture. *The Senses and Society* 6/1:5–18. doi:10.2752/174589311X12893982233551.
- Majid, Asifa – Seán G. Roberts – Ludy Cilissen – Karen Emmorey – Brenda Nicodemus et al. 2018. Differential coding of perception in the world's languages. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 115/45:11369–11376. doi:10.1073/pnas.1720419115.
- Pragglejaz Group 2007. MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor and Symbol* 22/1:1–39. doi:10.1080/10926480709336752.
- [ÉKSz.] Puszta Ferenc (szerk.) 2003. *Magyar értelmző kéziszótár. 2.*, átdolgozott kiadás. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Rundell, Michael – Gwyneth Fox (szerk.) 2002. *Macmillan English Dictionary for Advanced Learners*. Oxford: Macmillan Education. <https://www.macmillandictionary.com/>.
- Sájtér Laura 2008. Megszemélyesítés. In Szathmári István (szerk.) *Alakzatlexikon. A retorikai és stilisztikai alakzatok kézikönyve*. (A magyar nyelv kézikönyvei 15) Budapest: Tinta Könyvkiadó. 383–388.
- Simon Gábor 2018. A megszemélyesítés szemantikai sémái József Attila leíró költeményeiben. *Magyar Nyelvőr* 142/3:328–354.
- Speed, Laura J. – Asifa Majid 2020. Grounding language in the neglected senses of touch, taste, and smell. *Cognitive Neuropsychology* 37/5–6:363–392. doi:10.1080/02643294.2019.1623188.
- Speed, Laura J. – Carolyn O'Meara – Lila San Roque – Asifa Majid (szerk.) 2019. *Perception Metaphors*. (Converging Evidence in Language and Communication Research 19) Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. doi:10.1075/celcr.19.
- Steen, Gerard 2008. The paradox of metaphor: Why we need a three-dimensional model of metaphor. *Metaphor and Symbol* 23/4:213–241. doi:10.1080/10926480802426753.
- Steen, Gerard J. – Aletta G. Dorst – J. Berenike Herrmann – Anna Kaal – Tina Krennmayr – Trijntje Pasma 2010. *A Method for Linguistic Metaphor Identification: From MIP to MIPVU*. (Converging Evidence in Language and Communication Research 14) Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. doi:10.1075/celcr.14.
- Stockwell, Peter 2002. *Cognitive Poetics. An Introduction*. London, New York: Routledge.
- Sweetser, Eve E. 1990. *From Etymology to Pragmatics. Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*. (Cambridge Studies in Linguistics 54) Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511620904.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2017. Jelentéstan. In Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) *Nyelvtan*. (A magyar nyelv kézikönyvtára) Budapest: Osiris Kiadó. 207–502.
- Winter, Bodo 2019. *Sensory Linguistics. Language, perception and metaphor*. (Converging Evidence in Language and Communication Research 20) Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. doi:10.1075/celcr.20.

Wood, Francis A. 1899. The semasiology of words for „smell” and „see”. *PMLA* 14/3:299–346. doi:10.2307/456640.

Yu, Ning 2015. Embodiment, culture, and language. In Farzad Sharifian (szerk.) *The Routledge Handbook of Language and Culture*. (Routledge Handbooks in Linguistics) London, New York: Routledge. 227–239.

A szerzőről

Galac Ádám az Eötvös Loránd Tudományegyetem Interkulturális Nyelvészet Doktori Programjának hallgatója, Brdar-Szabó Rita és Barta Péter témavezetettje. 2016-ban szerzett germanisztika alapszakos, 2019-ben pedig fordító és tolmács mesterzakos diplomát. 2017 óta publikál a kontrasztív nyelvészet és a nyelvi érintkezés különböző vonatkozásaiban. Tágabb értelemben az egyén által szubjektív módon megélt objektív valóság egyéneken átívelő nyelvi konceptualizációi érdeklik – ezt specifikusabban az észlelés nyelvi kifejezőmódjainak tanulmányozásán keresztül közelíti meg. Disszertációs kutatásában ezen belül is a szagérzékelés nyelvi konceptualizációit vizsgálja a magyar, angol, német, francia és spanyol nyelvben. *Elérhetősége*: adam.galac@gmail.com